

Hafeez Malik, *Russian - American Relations, Islamic and Turkic Dimensions in the Volga - Ural Basin*, 314 p., 2000.

روابط روسیه - آمریکا؛ ابعاد اسلامی و ترکی در حوضه ولگا - اورال، ویراسته حافظ مالک، استاد علوم سیاسی دانشگاه ویلانوا، ویلانوا، پنسیلوانیا.

این کتاب با احترام و تحسین به مردم تاتار و باشقیر تقدیم شده است که در اثنای سال ۱۵۵۲ علیه همه نابرابری‌ها قیام کردند تا فرهنگ، زبان و میراث اسلامی خود را حفظ کنند. باشد که آینده آنها درخشان باشد. ان الله مع الصابرين.

کتابی که با عبارت فوق آغاز شده، مجموعه مقالاتی از ۱۶ مقاله که این سبک تدوین کتاب اخیراً متداول شده و مورد استقبال قرار گرفته است. به ویژه آن که در مطالعات مربوط به آسیای مرکزی و قفقاز، این نوع کتاب‌ها فراوان است.

این کتاب تحلیلی است چند بُعدی از: ۱. روابط بین ایالات متحده و روسیه؛ ۲. روابط ایالات متحده با کشورهای سابق اتحاد شوروی، به ویژه جمهوری‌های آسیای مرکزی؛ ۳. تقلای روسیه برای حفظ نفوذ خود (در صورت امکان نظارت بر آن) در قلمرو اتحاد شوروی سابق؛ ۴. کوشش‌های بیهوده روسیه در سرکوب جنبش آزادیخواهی چچن‌ها در قفقاز؛ و ۵. روابط روسیه با تاتارستان و باشقیرستان در حوضه

ولگا - اورال.

نویسنده کتاب، در مقاله اول که به قلم خود اوست اشاره دارد که در کتاب قبلی خود تحت عنوان «نقش‌های ایالات متحده، روسیه و چین در نظم نوین جهانی» (۱۹۹۷)، تقلاهای این سه کشور برای قدرت، همه تحت عنوان صلح، همکاری بین‌المللی، دموکراسی، تجارت و حقوق بشر صورت می‌گیرد و همچنان در آینده نیز همین‌طور ادامه خواهد یافت. در این کتاب، ابعاد دیگری از این کوشش‌ها مورد توجه قرار خواهد گرفت: آسیب‌پذیری روسیه در حوضه ولگا - اورال و قفقاز، جایی که برخورد تاریخی بین برده‌های روسی و ملل مسلمان - ترک شکل گرفته است. فتح سرزمین‌های تاتارها و باشقیرها در میانه سده شانزدهم میلادی راه جدیدی را در فتح قزاقستان و دیگر ایالات آسیای مرکزی و قفقاز به روی روسیه گشود. امروز نسخه دیگری از «بازی بزرگ» بین روسیه و ایالات متحده بازی می‌شود، در حالی که چین به عنوان یک بازیگر فعال در سرزمین پهناور اوراسیا باقی می‌ماند.

به نظر حافظ مالک، اسلام به عنوان یک جریان زیرین (نیم‌کاسه‌ای زیرکاسه) در سراسر این تحلیل‌ها، قوه محرکی است که به تولد یک رنسانس فرهنگی و سیاسی در همه زمینه‌های مطالعه، منجر شده است. اسلام به آرامی و بتدریج، با تعبیر و تفسیرهای متفاوت خود، در جبهه سیاست‌های غربی به ظهور رسیده است و به عنوان یک عامل مهم باید در نظر گرفته شود. برخی از شخصیت‌های خیلی بانفوذ در ایالات متحده دوست دارند ببینند که اسلام جایگزین اتحادشوروی سابق به عنوان نقطه کانونی ترس جهانی، شده است. در این مناسبت روسیه چیزی را با ایالات متحده اشتراک دارد: همانند ایالات متحده، روسیه بر رنسانس اسلامی صحنه می‌گذارد اما «اسلام سیاسی رادیکال» یا «بنیادگرایی اسلامی» را محکوم می‌کند. با همه احتمالات، همان‌طور که نیروهای اسلام خودشان ادعا می‌کنند - هم به‌طور مثبت و هم منفی - واژه «بنیادگرایی» کم‌رنگ خواهد شد و تنها «اسلام» باقی خواهد ماند، طرح آنچه که در نظریه گفتگوی تمدن‌ها به عنوان «گسل برخورد» نامیده شده است. غم‌انگیز خواهد بود اگر میراث

جنگ صلیبی احیا شده باشد و تعامل ایالات متحده با جهان اسلام را مسموم سازد. تعداد مسلمانان فدراسیون روسیه بین ۱۲-۲۰ میلیون برآورد می‌شود. اغلب آنها از نظر قومی ترک هستند و در ۲۱ جمهوری خودمختار در ترکیب روسیه مستقر هستند؛ حداقل نیمی از این واحدها مسلمان و ترک هستند.

از نظر تاریخی تاتارها نقشی اساسی در اوراسیا بازی کرده‌اند. در سده نوزدهم، اجداد آنها، بلغارها، یک دولت گسترده‌ای را بنیان نهادند که پایتخت آن «بلغار» در کنار رود ولگا، درست چند مایل دورتر از پایتخت کنونی تاتارستان، قازان، که مورخان آن را «بلغار الجدید» می‌نامند، واقع بود. امروزه تنها ویرانه‌های آن دیده می‌شود، و یک کلیسای ارتدوکس روسی به‌طور تحریک‌آمیزی درست در لبه تیز مخالف با ویرانه‌های افسرده مسجد جامعی سر برافراشته که تنها مناره‌ای از آن باقی مانده است.

این مجموعه کوشش دارد که جهان غرب را با نخستین فرصت‌هایش در درک مسایل احیای ملی، تعیین سرنوشت خود، و همکاری با مسکو، یاری رساند. آیا روسیه در محدوده مرزهای ناپایدار خود زنده خواهد ماند یا به مرزهای ۱۵۵۲ عقب‌نشینی خواهد کرد؟ این یک سؤال اصلی در سیاست جهان معاصر است. رهبران روسیه به نمایش دادن اقدامات بزرگ سفسطه‌های سیاسی، مهارت‌های دیپلماتیک در فدراسیون خود فرا خوانده خواهند شد. تحت هر عنوان و بهانه‌ای، یک جنگ صلیبی علیه مردم مسلمان و حاکمیت ملی آنها، تجزیه فدراسیون چندملیتی را تسریع خواهد کرد. در این خصوص، روسیه اشتراک منافع استراتژیک با ایالات متحده ندارد که برخلاف روسیه یک دولت چندملیتی نیست. آمریکای جوان، مولودی به‌دور از کشورهای کهن جهان است.

مقالات

۱. ابعاد اسلامی و ترکی روابط روسیه آمریکا - حافظ مالک؛

۲. اسلام و قوم‌گرایی در CIS: دیدگاه‌های آمریکایی - گراهام فولر؛
  ۳. ابعاد ترکی و اسلامی روابط روسیه - آمریکا - الوین روبینشتاین
  ۴. روسیه، آسیای مرکزی و همسایگان آسیای مرکزی - سرگئی گرتسکی؛
  ۵. خودرئائی ملی، وحدت روسیه و مناقشه چین - روبرت و. بارلیسکی
  ۶. روسیه و اسلام: تعدیل متقابل در دنیای جدید - میخائیل کوناروسکی؛
  ۷. روسیه و مؤلفه اسلامی: منابع ممکن مناقشه و جلوگیری آنها؛
  ۸. چشم‌اندازهای سیاسی اسلام در باشقیرستان - آیسلو یونس‌اوا؛
  ۹. مطالبات تاتارستان برای خودمختاری در داخل فدراسیون روسیه - حافظ مالک؛
  ۱۰. روسیه - تاتارستان: مسایل اصلاحات اقتصادی - م.جی. گالی‌یف؛
  ۱۱. رنسانس تاتار در متن تمدن ارواسیا؛
  ۱۲. الگوی احیای فرهنگی تاتارستان - آنگل ئی آر طاهره؛
  ۱۳. احیای ناسیونالیسم در باشقیرستان - حافظ مالک؛
  ۱۴. نقش حاکمیت ملی باشقیرستان در حکومت چندملیتی روسیه - د.ژ. واله‌یف؛
  ۱۵. مردم ترک روسیه: چشم‌اندازهای تاریخی و قومی - سیاسی و مطالعه موردی باشقیرستان؛
  ۱۶. موقعیت قومی - زبانی در جمهوری باشقیرستان - زینور اوراکسین.
- بهرام امیراحمدیان - مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز